

Frihandel ger välstånd för alla!

- en rapport om frihandeln och dess förtjänster

**FRIA
MODERATA
STUDENTFÖRBUNDET**

Förord

För oss handlar det diffusa begreppet ”globalisering” om att skapa bättre förutsättningar för människor att handla fritt, röra sig fritt och utbyta åsikter och erfarenheter fritt över hela jorden. Vi tror att det enda sättet att lyckas med detta är att låta handeln vara just fri – fri från tullar, skatter och tariffer.

Genom en fri handel skapas förutsättningar för ekonomiskt välstånd och individuell frihet. Men det måste skapas förutsättningar för en fri handel. Vi vill försöka ge vårt bidrag genom att i denna rapport argumentera för frihandelns förtjänster och försöka bemöta några av de förslag som nej-sägarna vill ersätta frihandeln med.

Frihandeln och dess bakomliggande principer måste försvaras av alla de krafter som tror på att människor bättre än politiker kan bestämma vilka varor de vill handla och konsumera. Frihandeln ger välstånd för alla. Hjälp oss att sprida budskapet så att inte nej-sägarna vinner!

Fria Moderata Studentförbundets presidium
Stockholm i april 2001

Inledning

Sedan några år tillbaka har ”globalisering” kommit att bli ett allt mer använt begrepp. Exakt vad det betecknar är lite svårt att definiera; ett tag sågs varje företeelse som var positiv en följd av globaliseringen. Sedan WTO-mötet i Seattle i december 1999 har snart sagt varje negativ företeelse, från kriget i forna Jugoslavien till galna-ko-sjukan, hunnit skyllas på globaliseringen.

Det som såväl förespråkare som motståndare verkar vara överens om är att globaliseringen handlar om ökade möjligheter till rörlighet mellan länder. Denna utveckling kan kopplas samman med, men är inte en omedelbar produkt av, det senaste decenniets utveckling av informationsteknologi. De ökade möjligheterna till rörlighet och informationsutbyte hör också samman med en politisk vilja till öppenhet som följt kommunismens sammanbrott och murens fall. Fler länder har varit beredda att pröva frihandels väg efter att den gamla slutna vägen visat sig vara en återvändsgränd.

Information och varor har kunnat utbytas enklare, snabbare och effektivare, något som i sig har bidragit till ökade möjligheter till demokratisk utveckling – en totalitär stat som inte kan kontrollera informationsflödet står på en mycket instabil grund.

De som vänder sig mot globaliseringen vänder sig också mot just denna ökade rörlighet. Man menar bland annat att när företag får lättare att flytta och etablera sig på nya ställen kommer alla företag att jaga runt jorden till de ställen där arbetskraften är billigast och skatterna lägsta. På så vis drar sig företagen undan de politiskt fastställda minimilöner och minimiskatter som globaliseringsmotståndarna tycker att de är skyldiga att betala. Därför vänder man sig mot fria varuflöden, fria investeringsflöden och fria valutaflöden.

Bland motståndarna finns ett flertal olika grupper som så småningom börjat nyansera sitt antiglobalistiska budskap. På senare tid har det talats om begrepp som ”globalisering underifrån” och ”verkligt fri handel”. Det som är gemensamt för deras syn på den ”goda” globaliseringen är att den är politiskt definierad.

”Verkligt fri handel” blir inte en handel fri från statlig kontroll, utan snarare en handel där staten fattar beslut om hur handeln skall skötas för att uppfylla godtyckliga kriterier för att godkännas som ”fri”.

”Globalisering underifrån” blir inte den globalisering som redan skett spontant genom att miljontals individer exempelvis har skapat Internetkontakter och handlat med företag från andra länder. Istället blir det en globalisering som kontrolleras av politiska församlingar. Där fastställer en politisk överhet skatter

som skall betalas av konsumenter och närings-idkare, hög som låg, för att utdelas till politiska ändamål som passar globaliserings- och frihandelsmotståndarna.

Globaliseringsmotståndarna och nej-sägarna har fel. Det är i en fri handel utan statliga regleringar som den verkliga utvecklingskraften ligger. Det är genom frihandel och öppna gränser som fattiga länder kan utvecklas och bli rikare samtidigt som människorna får makten över besluten. Men nej-sägarna är många.

I de kommande avsnitten presenteras därför argument för frihandeln. Därefter bemöts några av nej-sägarnas förslag på alternativ till frihandel. Förhoppningsvis kommer rapporten att förse läsaren med några goda argument att använda i kampen för en friare världshandel. Låt inte nej-sägarna vinna!

Varför handel, varför marknadsekonomi?

För att synliggöra värdet av den fria handeln bör först en redogörelse för hur marknadsekonomi fungerar presenteras. Genom förståelsen av marknadsekonomins institutioner och skapande kraft förstås också varför en fri handel på internationell nivå är något positivt. En internationell frihandel bygger nämligen på samma principer som all marknadsekonomi.

En marknad uppstår när någon är beredd att avstå en vara eller utföra en tjänst till en intressent till förmån för pengar eller annan motprestation, när priset är rätt. Priset avgörs vanligen utifrån en kombination av att utbudet är begränsat och att köparen värderar att äga produkten eller få tjänsten utförd högre än att behålla sina pengar.

Oberoende av om den aktuella varan är ett basalt livsmedel eller en exklusiv lyxartikel så är det någon enskild människas vilja att införskaffa den för ett angivet pris som avgör om det existerar en marknad eller inte. Någon gör ett val, utifrån kända fakta och känslor, att avstå allting annat som de avsatta pengarna skulle kunna införskaffa till förmån för en särskild vara. Enbart på en fri marknad kan det existera maximalt antal möjligheter att möta maximalt antal individers önskemål till ett maximalt antal försäljares pris.

Flertalet konsumenter uppskattar möjligheten att välja mellan olika produkter, även om det behov som grundar inköpet som sådant skulle kunna mötas av enbart en vara. Vad som avgör valet av vilken produkt som slutligen blir föremål för köpet är olika från person till person. Drivkraften bakom människors byte av sina pengar mot varor kan vara allt från praktiska skäl och tillfälligheter till ren

fåfänga. Varans utformning och de associationer som konsumenten själv uppfattar och vill bli förknippad med spelar en stor roll för valet. Masstillverkning av likartade produkter, i meningen att deras faktiska innehåll för konsumenten i stora drag är motsvarande, har medfört omfattande möjligheter att profilera den enskilda produktserien. Varan måste attrahera. Attraktionen ligger i det helhetsintryck som den förmedlar till sin avsedda målgrupp. Detta leder till en ökad diversifiering av både varor och priser.

Motståndare till en fri marknad formulerar invändningar som utgår från att marknaden är en abstraktion som i realiteten inte erbjuder någon möjlighet att få våra preferenser mötta utan istället förför och förvirrar oss att agera mot våra egentliga önskemål. Konsumtionsbeteenden påstås manipuleras av andra intressen och faktorer än de grundläggande behov som borde styra våra val: genom reklam, uppmuntran till överkonsumtion och vanföreställningar om lycka genom ägande. Är det inte tillräckligt att ha mat i magen och kläder på kroppen? Varför skall vissa ha mycket medan andra knappt får de livsviktiga vardagsbehoven att gå ihop?

Förekomsten av en fri marknad kan ses som den yttersta konsekvensen av att människor är olika. Marknaden är resultatet av individuella ställningstaganden utifrån den enskildes preferenser. Ideologier som baseras på att människor måste styras för att kunna bli likformiga och lyckliga kan aldrig tolerera tanken på att den politiken blir sekundär till de frivilliga överenskommelserna mellan självständiga individer.

Om en moral som enbart tar fasta på människors grundläggande behov appliceras på den fria marknaden som företeelse så missar betraktaren avgörande poänger; de rationella val som den ena individen gör utifrån sina egna förutsättningar och behov kan framstå som fullständigt vettlösa för andra. Om betraktaren av marknaden vägrar att inse värdet av ett forum där så många människor som möjligt uppnår tillfredsställelse utifrån sina egna förutsättningar, utan istället anlägger ett kritiskt perspektiv utifrån sina egna värderingar, så placerar denne sin egen uppfattning om av vad som är rätt och riktigt framför alla de som frivilligt agerar på marknaden för sin egen skull.

Den yttersta konsekvensen av att inskränka en fri marknad med politiska medel är att omyndigförklara alla marknadens aktörer och frånta dem en stor del av deras frihet. Genom att omvandla den naturliga processen när enskilda människor möts och värderar sina intressen till en abstrakt "samhällsekonomi" så görs politiken överordnad den fria marknaden, vilket leder till en planerad ekonomi. Människor reduceras till grupper och särintressen utifrån kollektiva antaganden om vad deras grupp behöver och eftersträvar. Genom att beröva människor deras ekonomiska frihet så blir de till stora delar beroende av det

politiska systemet och de omfördelningssystem som springer därur. Utan ekonomisk frihet kan aldrig verklig politisk frihet existera.

Att många olika intressenter verkar på marknaden skapar mångfald och utbud. När enskilda debattörer anlägger sin personliga värdering av vad som konstituerar ett gott liv för att i förlängningen applicera detta på samhället i stort, kan deras kritik möjligtvis framstå som berättigad för dem själva och andra som delar samma värderingar. Men detta anslag blir fel då alla människor inte ser på marknadens utbud på samma sätt. Marknaden som sådan existerar enbart därför att enskilda individer känner sin vilja tillräckligt väl för att avgöra vilka önskemål de söker tillgodose. Utan någon som väljer att stå för utbudet eller någon som vill efterfråga existerar heller ingen marknad. De som väljer att inte använda marknadsplatsen kan inte ha någon moralisk rätt att stänga den för dem som söker sin lycka där.

Marknaden är opolitisk. Marknaden diskriminerar ingen. Hög som låg är välkommen. Visserligen kommer alltid den som har större tillgångar att ha fler möjligheter att välja, men den bärande principen för hur den enskilde bestämmer sig för om priset är rätt eller inte är densamma. Köparen utgår från att uppskatta det förväntade värdet av den eftersträvade varan mot de tillgångar som finns disponibla. Genom att fråga sig själv om köpet kan erbjuda så stor tillfredsställelse som ett avstående av köpesumman innebär i förlorad valmöjlighet drar konsumenten en övervägd slutsats som grundar valet av handling. Detta förklarar företeelser som att det köp som uppfattas som ett fynd av den ene är för dyrt för den andre.

En vanlig invändning mot att prissätta varor och tjänster genom marknadslösningar är myten om marknadsmisslyckanden. Tesen är att vissa marknadssegment inte skulle respondera på prissättning utifrån tillgång och efterfrågan på avsett sätt. Våldigt få trovärdiga exempel brukar kunna framföras på varor och tjänster som inte skulle reagera som förväntat inför en marknadsprissättning. Utan att här loda alltför djupt i problematiken vill vi hävda att trycket från rationella konsumenter är tillräckligt stort för att kunna lösa många av de problem som i själva verket orsakas av att marknadsmekanismer inte tillåts, oavsett om detta gäller avsaknad av äganderätter på miljöområdet, statligt kontrollerad rovdrift på naturtillgångar eller långa köer inom sjukvården.

Kapitalism som ekonomiskt system

På sätt och vis leder det tanken fel när man talar om kapitalismen som ett samhällsekonomiskt system, då ett system till sin natur är ju är någonting som är

ordnat efter vissa antaganden och kontinuerligt kräver justeringar efter vissa premisser. En marknadsekonomi existerar fristående i motsats till politiskt kontrollerade ekonomiska system såsom blandekonomi och planekonomi.

En fullt fungerande kapitalism kräver avsaknad av politiska inskränkningar och snedvridningar. Det är en omöjlighet att introducera omfattande politiska hänsynstaganden och ändå förvänta sig en fungerande marknad. Om konsekvenserna av att upprätthålla kapitalismen som en garant för uthållig tillväxt och därmed välstånd anses politiskt oacceptabla, så måste de politiska beslut som stör och snedvrider marknadens naturliga spel genomföras ytterst försiktigt och med stort hänsynstagande till de effekter som exempelvis skattesystem, subventioner och introduktion av minimilöner får.

Oberoende av vilken politisk ståndpunkt som intas rörande kapitalismens vara eller icke vara så är det nödvändigt att inse att en starkt politiskt kontrollerad ekonomi oundvikligen kommer att få strukturella problem. Dessa problem kommer att bidra till en ökande osäkerhet om ekonomins tillväxtförmåga vilket kommer att föranleda ytterligare krav på politiska åtgärder, vilket i förlängningen kommer att generera en allt mer tilltagande reglering med en ofri ekonomi som slutmål. I en ekonomi där kortsiktig produktion sker baserad på förekomsten av statliga subventioner istället för efterfrågan från en rationell kundkrets kommer prissättningen att bli fel, vilket försämrar marknadens förmåga att frambringa bästa produkten till lägsta priset.

Det är svårt att inte dela den uppfattning Adam Smith 1776 förde fram i *Nationernas välstånd*: ”förvisso kan inget samhälle vara blomstrande och lyckligt, i vilket största delen av medlemmarna är fattiga och eländiga.” Den omedelbara frågan blir då om ett generellt ökat välstånd bland de allra fattigaste bäst åstadkommes av att hela samhället kontinuerligt får det bättre, eller om deras behov möts med störst framgång genom att staten tar från de som för tillfället anses ha det för gott ställt och sedan delar ut det till de som anses vara i behov?

En politisering av ekonomin leder oundvikligen till mer makt för beslutsfattarna och mindre makt för de som producerar och konsumerar. Marknadsaktörernas fullt fungerande samförstånd ersätts av politiskt godtycke, korruption och nepotism. Politiseringen leder också till en uppsjö av myndigheter och institutioner, vars avsikt är att på politisk väg korrigera en fullt fungerande marknadsekonomi: konkurrensverk, socialstyrelser, folkhälsoinstitut, systembolag – listan kan göras lång. Inkomstskatt, bolagsskatt, moms, punktskatt och otaliga andra skatter och avgifter läggs på producenter och konsumenter så att endast en spillra av den fria marknaden återstår. Till skillnad från på den ekonomiska marknaden så är det i huvudsak de starkaste

särintressena och de bäst organiserade väljarna som får sina behov mötta på den politiska marknaden. Och det finns vanligen bara en produkt att välja på.

Det kortsiktiga hotet från en fri marknad är den kontinuerliga och skoningslösa utslagningen av dåliga producenter. Otrygghet är sällan ett självvalt tillstånd om en människa får välja. Alternativet är emellertid att det inte är de dugliga risktagarna som får skörda vinsterna av sina förmågor. Det är de särintressen som är starka nog att vinna sina politikernas tillfälliga gunst som får ta del av vad andra skapat. På samma sätt strävar de som vill hindra den internationella handeln och globaliseringen efter att upprätthålla de förlegade system som befäster deras egna positioner eller möjligheter till makt och inflytande.

Globaliseringens välsignelser

”Ingen nation har någonsin blivit ruinerad av handel.”

Benjamin Franklin

Det är ingen slump att en europeisk konsument betalar fyra gånger mer för asiatiskt ris än för europeisk potatis. En kontroll av vilka faktorer som avgör prissättningen visar emellertid att diskrepansen inte alls beror på att framställningskostnaderna eller omkostnaderna för transporterna är högre för riset. I realiteten är det en medveten import- och tullpolitik som driver upp konsumentpriset på varor som hotar att utsätta inhemska alternativ för besvärande prispress. Öppen konkurrens leder till att de producenter som krävt överpris för sina varor måste upphöra med detta, vilket på kort sikt kan leda till att vissa slås ut från marknaden. Få nationella politiker är beredda att riskera förlorat väljarstöd från uppretade arbetslösa från konkurrensutsatta marknadssegment bara för att det gynnar utländska producenter. Genom att medvetet behålla den politiska kontrollen över importkvoter och tullar kan en restriktiv handel upprätthållas och den inhemska subventionerade produktionen fortsätta att tillverka för mycket till för höga priser. Kortsiktiga politiska egenintressen är således en av den fria handelns största fiender.

Den protektionistiska politik som har präglat jordbrukssektorn i Europa har historiska förklaringar med bittra krigserfarenheter som skäl för nationell självförsörjning. Jordbruket är ett exempel på en sektor som på grund av prissättning utifrån protektionism och subventioner producerar vida mer än vad som marknaden önskar, utan att det för den delen tvingar ner priserna. Hela befolkningslager av väljare är därmed beroende av politikernas välvilja att upprätthålla en skev marknad. Det blir av stort politiskt intresse att förhindra att den inhemska produktionen störs av externa varuflöden. Höga tullar och importkvoter gör problemet med billiga varor från länder där

arbetskraftsintensiv industri är relativt billig mer hanterbart. Genom att driva upp konsumentpriset på importerade varor så framstår de inhemska alternativen som billigare och den inhemska produktionen kan fortsätta producera alltför många, för dyra och sämre produkter än vad de som betalar hade krävt om de hade haft tillgång till information nog att göra en rationell bedömning av utbudet.

Historien visar att all uthållig nationell tillväxt har varit beroende av kontakter med omvärlden. Tullmurar och förhindrad handel över gränserna ökar varken tolerans eller välstånd. Eller för att beskriva det med Frédéric Bastiats ord: ”när varor inte passerar gränser, kommer arméer att göra det”. Umgänge och utbyte av varor bidrar indirekt till kulturell utväxling. Samhällen blomstrar i handelns spår och frihandel är en bättre garant mot krig än vad någon armé någonsin kommer att vara. Europeiska unionens inre marknad var ett stort steg mot att marknadsanpassa inomeuropeisk handel. En allt mer integrerad europeisk handel har gjort hotet om väpnad konflikt ytterst osannolikt. Den inre marknaden har emellertid endast inneburit att tullmurarna flyttades. Varuflöden från övriga världen hindras fortfarande effektivt av EU-protektionism. Någon frihandelssträvan i ordets rätta bemärkelse står inte EU för idag.

En global ekonomi är ett gradvis framväxande system av sammanlänkande marknader. Det som kan betraktas som ett hot mot nationell produktion är i realiteten ett allt mer obehindrat inflöde av billigare produkter från andra leverantörer i världen. På kort sikt kan det förefalla rimligt att bejaka den nationella väljarkårens arbeten och inkomster även om denna kamp i förlängningen är omöjlig att vinna. Alternativet till frihandel är att på politisk väg försöka betvinga de starka krafter som en internationell marknad innebär. De som verkligen får betala priset är både de rika ländernas skattebetalande konsumenter och, inte minst, de fattiga utvecklingsländernas producenter. Konsumenterna bär alla övervältrade subventionskostnader och producenterna i den fattigare delen av världen förhindras effektivt att få tillträde till tullmursskyddade västerländska marknader.

Förekomsten av en global ekonomi har erbjudit den underutvecklade delen av världen stora möjligheter att slita sig loss ur fattigdom och misär. Skillnaden på omfattande biståndsprojekt och reella kapitalinvesteringar är att investeringarnas avkastning bidrar till att stärka ekonomin som helhet. En inhemsk marknad uppstår snabbare genom utländska och nationella investeringar än genom allmosor från de länder som har stort politiskt intresse av att kvarhålla uländerna i fattigdom av konkurrensdämpande skäl.

Som en konsekvens av den internationella kapitalismens kraft kommer också nationella politiska institutioner spontant att växa fram. En välfungerande

marknadsekonomi förutsätter en fungerande rättsstat vilken kan upprätthålla avtalsinstitutet och utdöma straff mot de som bedrar sina medmänniskor. En förutsättning för en välfungerande rättsstat är införandet av demokrati. Ingen diktatur kan åstadkomma den trovärdighet som krävs för att öppna upp ett lands marknader för utländskt inflytande och påverkan. Frihandel ger omedelbar kulturell kontakt mellan företrädare för olika intressen med avsikten att uppnå ömsesidig vinning. I en sådan struktur finns inget utrymme för instabilitet eller hot om förtryck. Flödet av investeringskapital sinar vanligen i tid av politisk oro eller väpnad konflikt. Ju större osäkerhet rörande möjligheterna till avkastning, desto mindre benägenhet till sunda investeringar i landet.

Ohämmad frihandel mellan världens länder skulle vara en betydande kraft för att åstadkomma fred och välstånd för alla berörda parter. Världens sammanhängande marknader erbjuder idag möjligheten att dra u- och nic-länder ur fattigdom med oerhörd hastighet. De senaste årtiondena erbjuder otaliga exempel på länder som industrialiserats på en generation, med asiatiska ekonomier som de klarast lysande. Lika tydligt som framgångens ekonomier visar på kraften i globaliseringen framstår motsatsen som allt mer motbjudande. Slutna planekonomier med svältande befolkningar och diktaturer som investerar biståndspengar i arméer visar tydligt på de två alternativ som föreligger.

Varför isolering alltid är fel

”En sten, mina herrar, är inget argument.”

Johann Gottlieb Fichte

Att inte låta fattiga länder bli rikare genom att utnyttja den kapitalistiska ekonomiska modellen är att göra dem orätt. Det är genom att vägra de fattiga länderna tillträde till de rikare ländernas marknader som de i mångt och mycket hålls fattiga. Skulle Sydamerika få exportera billigt nötkött till den europeiska marknaden så skulle européerna få mer pengar att spendera på annat och sydamerikanerna skulle bli rikare. Europa vinner på det och Sydamerika vinner på det. Förlorar gör bara de bönder som, när man räknar bort subventioner och tullskydd, producerar så dyrt kött att ingen vill köpa det.

Samma resonemang kan appliceras på ett stort antal andra varor inom jordbrukssektorn. Såväl delar av Ryssland som delar av Afrika skulle kunna få radikalt förbättrade ekonomier om en friare handel med dem kom till stånd från EU:s sida. När jordbruket dessutom förbättras och handeln vaknar så kommer rader av förbättringar kunna genomföras. Den ekonomiska utveckling i Sydostasien som ofta kallats ”det sydostasiatiska undret” skulle kunna upprepas i Afrika. I Sydostasien var utvecklingen dramatisk - på en generation gick

familjer från att vara jordbrukare och analfabeter till att bli dataingenjörer. Det kan gå enormt fort om gränserna rivs och ersätts med frihandel.

I en radikal och snabb utvecklingsprocess finns det alltid kortsiktiga förlorare, i EU är de tydligaste bönderna. Det är därför knappast någon slump att det är en europeisk bonde och mottagare av stora EU-subsidier, José Bové, som blivit en av ledarna för den antiglobalistiska rörelsen. Orsakerna är naturligtvis snävt egoistiska.

Vad säger nej-sägarna?

Argumentationen mot en friare handel, själva kärnan i globaliseringen, varierar. Slagorden är dock inte nya. Det är ”solidaritet”, ”demokrati”, ”rättvisa”, ”miljö” och ett slags självhushållningstanke på nationalbasis som används som mer eller mindre genomtänkta argumentationslinjer. Underliggande finns en mer uttalad aversion mot kapitalism och vinster i allmänhet. Många av globaliseringens motståndare har inte fört fram direkta krav och har inte haft några direkta lösningar på ”problemet” globalisering utan har intagit en allmänt skeptisk negativ attityd, på socialistisk såväl som konservativ idégrund. Man är mot globaliseringen men har svårt att precisera vad det är man egentligen är för.

Det finns dock ett par organisationer som har tydliga enkla krav. Jubel 2000 har som sitt enda krav att U-länders skulder skall skrivas av snarast. Under parollen ”En skuldfri start för en miljard människor” driver Jubel 2000 kampanj för sitt krav. Motiveringarna för skuldavskrivningen är allt från att det skall ske för miljöns skull till att skulderna kan orsaka krig.

Den internationella Attac-rörelsen spretar i sina åsikter, liksom enskilda anhängare ibland kan uppge de mest skilda svar på frågor om Attacs ståndpunkter. Svenska Attac har emellertid antagit ett program med tre punkter: införande av en Tobinskatt och ett avskaffande av skatte-paradisen, förhinder för offentliga pensionssystem att användas i spekulationssyfte samt avskrivning av de fattigaste ländernas skulder.

Detta motiveras på vanligt vänstermanér med marknadens kortsiktighet, marknadens vinstintresse och avsaknad av demokrati (läs politiker). Argumentationen är påfallande svag och det ges varken hänvisningar eller exempel utan bara ytterst svepande påståenden. Attac skriver bland annat ”Särskilt allvarlig är utvecklingen för många länder i syd. Flera av dessa är allvarligt pressade av en orimlig skuldbörda. Många drabbas dessutom hårt av den globala ekonomins nyckfullhet.” Denna typ av generella uttalanden är vanliga och de syftar mer till att söka sympati än till att försöka stärka en tes.

Det går inte att få reda på vilka länder det rör sig om, eller hur de drabbas av en nyckfullhet som på intet sätt preciseras. Attac är mer klara på vad de vill än varför de vill det. Programförklaringen tar upp avsevärt mer än de ovan nämnda punkterna, men är samtidigt yvig och mindre precis. Det är svårt att se en rågång mellan krav och verklighetsbeskrivning i vissa fall. Samtidigt är de vaga formuleringarna en tillgång för Attac-rörelsen. I de generella beskrivningarna kan stora grupper kan läsa och passa in sin egen utopi och fortfarande ställa upp på Attacs krav.

Det finns också en del andra organisationer som är skeptiska till eller direkt motverkar globalisering och frihandel som har som mål att det svenska biståndet skall vara minst en procent av den svenska bruttonationalinkomsten.

Tidigare har vi berört de mer generella argumenten varför globalisering och frihandel är positiva fenomen och varför det är just den fria handeln som är de fattiga ländernas bästa vän. Vi skall nu i korthet bemöta de konkreta förslag som förs fram av motståndarna.

Skuldavskrivning

Kraven på avskrivningar av skulder är i huvudsak unilaterala, det finns inga motkrav på t ex demokratisering i länderna eller tankar om hur skulder till privata fordringsägare skall hanteras. Frågan rörande en eventuell skuldavskrivning är intressant men inte helt okomplicerad. Naturligtvis bör det ju vara så att skulder skall betalas av enligt uppgjorda kontrakt men man bör dock inte blunda för att det kan föreligga ett legitimitetsproblem med skulder upptagna av före detta diktaturer som sedan störtats. Skuldsanering har dock ingen direkt koppling till en liberalisering av handeln; idkandet av handel bör inte vara en statlig angelägenhet.

En annan anmärkning är att det florerar väldigt många olika svar på frågorna kring saneringen. Vissa hävdar att det skall krävas reformer, andra att skuldavskrivningen skall vara villkorslös. Vissa hävdar att fordringsägarna skall kompenseras (genom Tobinskatten eller liknande) medan andra menar att det har varit orättfärdiga lån redan från början, och att fordringsägarna helt enkelt får skylla sig själva när de blir utan compensation.

Det är emellertid fullt möjligt att tänka sig att alla skulder skall avskrivas. Frågan är däremot inte kopplad till globalisering eller frihandel. Det finns inget rimligt skäl att vara mot frihandel bara för att man anser att tredje världens skulder skall avskrivas.

Tobinskatten

Tobinskatten är ett system för att införa en skatt på internationella valuta-transaktioner. Den som först presenterade systemet var nobelpristagaren James Tobin. Tobin anser sig emellertid ha blivit sjanghajad av Attac och har offentligt tagit avstånd ifrån såväl det sätt hans namn används och Attac-rörelsen som sådan. I en av hans fåtaliga intervjuer har han sagt att "I wish they weren't using my name and the name Tobin tax to associate me with their whole platform. I am not a member of Attac and I am not supporting it." (Jag önskar att de inte använde mitt namn och namnet Tobinskatt för att förknippa mig med sitt program. Jag är inte medlem i Attac och jag stöder inte Attac.)

Den internationella valutahandeln omsätter ungefär 13.000 miljarder kronor per dag, omkring 90 procent av detta beräknas vara transaktioner som inte direkt kan härledas till betalning av tjänster och varor. Gränsen mellan vad som räknas som spekulativ och icke spekulativ valutahandel är dock mycket flytande.

Det faktum att det finns stora mängder lätttröligt kapital gör marknaden som helhet likvid vilket innebär att man kan ha lägre räntor samtidigt som man vid behov kan klara av stor utlåning. Om en Tobinskatt införs kommer dock all valutahandel att drabbas med konsekvens att marknaden förmåga att anpassa sig till utbud och efterfrågan minskar, räntorna går upp och det blir svårare att ta lån på den internationella valutamarknaden – en utveckling som framförallt skulle slå mot utvecklingsländer i behov av lån för att göra nödvändiga strukturella förändringar. Ett stort antal olika aktörer skapar en konkurrenssituation som pressar ned priset på pengar, vilket underlättar handeln med varor och tjänster och på så vis är bra för "vanliga" affärer över nationsgränserna.

Framförallt fungerar en eventuell Tobinskatt som en tull på kapital. Den skapar både en tullkostnad och en tullmur. Detta är handelshinder som framförallt drabbar utvecklingsländer med behov av kapital.

Argumentet att en Tobinskatt skulle skydda utvecklingsländerna är helt felaktigt. De länder som mest av alla skulle kunna tjäna på en global frihandelssituation skulle drabbas hårt av en skatt på det kapital som behövs för deras utveckling.

Även vad gäller Tobinskatten är antiglobaliseringsrörelsen vag över vad de egentligen tycker eller vill. Det saknas besked om hur stor den skall vara, vad överskottet skall användas till, hur den skall drivas in, vilka åtgärder som skall vidtas mot länder som inte önska införa skatten, etc. Det enda som alla nejsägare verkar vara överens om är att skatten "behövs" och att den skulle göra utvecklingsländerna gladare.

Ett avskaffande av skatteparadisen

Det tycks föreligga en tro att globaliseringen har bakbundit politiker genom att ”marknaden diktar villkoren” för politiker genom valutakurser och räntor. I själva verket är det så att marknaden inte diktar eller styr utan endast visar på de ekonomiska konsekvenserna av politiska beslut. Om en politiker fattar beslut som är ekonomiskt irrationella kommer detta att påverka såväl valutakurs som ränta. Det är faktiskt politikerna som bestämmer spelreglerna för marknadens pengar medan marknaden bara kan välja spelplan för pengarna. Och är det konstiga regler så byts spelplanen, de så kallade ”skatteparadisen” är en konsekvens av detta. Man kan fråga sig dels om internationella organisationer bör tvinga enskilda länder att införa skatter och dels om problemet egentligen är skatteparadisen eller de länder kapitalet på grund av höga skatter och snåriga regler valt att flytta från?

Det kanske är överflödigt att påpeka att det inte finns några konkreta svar från antiglobalisterna på frågan om hur avskaffandet skulle gå till. Med vapenmakt? Genom utfrysningstaktik? Genom konsumentbojkotter?

Icke-spekulativa pensionssystem

Det blir ibland lite svårt att förstå hur globaliseringsmotståndarna tänker. Av någon anledning anser man att de pengar som skattebetalarna avsätter för att betala deras framtida pensioner skall användas till andra ”bättre” saker. Det nya svenska pensionssystemet har inneburit en begränsad, men ändå existerande, möjlighet att kunna påverka hur dessa pengar skall placeras. Det är upp till var och en att finna alternativ som man upplever som etiska eller att starta fondbolag som investerar i jordbrukskooperativ i tredje världen. Själva poängen med pensionssystemen är dock att människor skall kunna placera de pengar de själva har tjänat så att de ger avkastning och tryggar ålderdomen. Detta är inte spekulation. Det rör sig inte om snabba klipp på Tokyobörsens spot-marknad. Det handlar om ett långsiktigt sparande där var och en kan välja vilket inslag av risk man föredrar.

Kritiken mot de ”spekulativa” pensionssystemen bygger på flera märkliga antaganden. För det första bygger den på att vinst anses suspekt eller dåligt. Samtidigt är det just denna vinst som gör att investeringar lönar sig och som gör att människor kan få arbete i företagen. För det andra bygger den på att det är någon annan (troligtvis staten) som har rätt att bestämma vad dina pensionspengar skall användas till – och då handlar det inte om att de skall investeras i annan form, utan om att de exempelvis kan tas i anspråk för statliga satsningar inom ”vård, skola, omsorg”. För det tredje bygger den på att alla investeringar är ”spekulation”. Visst spekulerar pensionsspararna i det att de gör antaganden om framtida utfall av olika investeringar, men detta är knappast en rimlig eller vedertagen användning av ordet ”spekulativ”.

Att frihandelsmotståndarna tycker att vi skall strunta i att investera i vår ålderdom och istället låta staten bestämma mer över våra pengar är således klart. Men inte heller denna punkt har egentligen något med globalisering eller frihandel att göra. Att svenska staten återtar makten över pensionssystemen må vara tråkigt, men förändrar knappast situationen i tredje världen.

Höjning av biståndet

Huruvida staten bör betala 0,2%, 0,5% eller 2 % av BNI i u-landsbistånd kan tyckas vara en angelägen fråga. Det är dock ytterligt svårt att se vad detta i sig har med globalisering eller kritik mot en avreglerad världshandel att göra. Det går att resa många frågor kring dagens biståndssystem. Exempelvis borde det ske i första hand från privatpersoner i stället från statsmakter. De projekt som bedrivs är ofta dåliga, effekten av biståndet har ofta varit ett understöd av diktatorer. Bistånd till länder som för krig och använder biståndet direkt eller indirekt till vapenköp har förekommit och förekommer än idag. De olyckliga strukturer som finns i flera mottagarländer riskerar att cementeras av felriktat bistånd.

Men alldeles bortsett från detta har frågan dålig koppling till kritiken mot den avreglerade handeln. En koppling går dock att göra: en jämförelse mellan hur mycket investeringar och utveckling som har kommit tredje världen till godo genom bistånd respektive genom handel. Den jämförelsen utfaller inte till biståndets fördel.

Avslutning

Det står klart att de förslag och propåer som presenteras av frihandelsmotståndarna med ett undantag handlar rätt lite om frihandeln. Nej-sägarna talar i svepande ordalag om den ”nyliberala globala ekonomin” och föreslår att vi skall höja biståndet, sluta pensionsspara eller avskryva tredje världens skulder. Men ingenstans finns analysen. Ingenstans finns insikten om att vad tredje världen verkligen skulle må bra av är demokrati, rättsstat och marknadsekonomi.

De lösningar som verkligen berör den internationella handeln är illa underbyggda och dåligt genomtänkta. Men nej-sägarna har förmodligen rätt i en sak: åtgärderna skulle säkert verka hämmande på den globala ekonomin – fast följderna av detta skulle bli att utvecklingsländerna gick miste om investeringar och handel som annars skulle kunna hjälpa dem att utvecklas oändligt mycket fortare.

Frihandelsmotståndarnas program präglas i grunden av kollektivistiska och socialistiska tankegångar. Det är politiska församlingar som skall bestämma vem som skall handla, vem som skall få bistånd, hur dina pensionspengar skall användas eller vilka skattesystem som skall gälla – inte bara i det egna landet, utan över hela jorden. De som ställer sig bakom programmet understödjer, med eller mot sin vetskap, en samhällssyn där statsmakter och politiker har rätt att bestämma över hur människor skall investera, handla, resa och leva sina liv.

Det är om detta slaget står. Vi ser en positiv bild, där globaliseringens goda krafter ger länder och individer möjlighet att utvecklas och fatta egna beslut. Nej-sägarna vill lägga hinder i vägen och ser hellre att det är politiker som fattar besluten. Låt inte nej-sägarna vinna!

www.fmsf.se